

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2026. № 5.
ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.5.194>

УДК 332.3:631.11:330.322

Ю. Є. Нестеренко,
здобувач наукового ступеня PhD, ОНП «Менеджмент»,
Державний біотехнологічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-5831-4465>

**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ КОМПЛЕКСНОЇ
ДІАГНОСТИКИ СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ТА
РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Y. Nesterenko,
PhD candidate, Educational and Scientific Program "Management",
State Biotechnological University,

**THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF COMPREHENSIVE
DIAGNOSTICS OF SUSTAINABLE LAND USE AND RATIONAL
UTILIZATION OF LAND RESOURCES OF
AGRICULTURAL ENTERPRISES**

У статті досліджено теоретико-прикладні аспекти комплексної діагностики сталого землекористування та раціонального використання земельних ресурсів аграрних підприємств в умовах сучасних трансформацій аграрного сектору економіки. Обґрунтовано економічну сутність сталого землекористування як системи взаємопов'язаних економічних, екологічних та організаційно-управлінських відносин, спрямованих на забезпечення ефективного використання земельного потенціалу та збереження екологічної рівноваги агроландшафтів. Проведено комплексний аналіз організаційно-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств Полтавської області та визначено основні тенденції формування ефективності землекористування. На основі економетричного моделювання встановлено ключові фактори впливу на результативність використання земельних ресурсів, серед яких домінуючу роль відіграють фондооснащеність, виробнича спеціалізація та інтенсивність використання земельного фонду. Доведено необхідність системного поєднання економічної ефективності, екологічної безпеки та раціональної організації виробництва як передумови забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств. Обґрунтовано перспективні напрями вдосконалення механізмів управління земельними ресурсами на засадах екологічно орієнтованого землекористування.

The article examines the theoretical and applied aspects of comprehensive diagnostics of sustainable land use and rational utilization of land resources in agricultural enterprises under the conditions of contemporary transformations in the agricultural sector of the economy. The economic essence of sustainable land use is substantiated as a system of interrelated economic, environmental, and organizational-managerial relations aimed at ensuring the efficient use of land potential while preserving the ecological balance of agricultural landscapes. Particular attention is devoted to the formation of an effective mechanism for land resource management under conditions of increasing anthropogenic pressure,

intensification of agricultural production, and growing environmental challenges. A comprehensive analysis of the organizational and economic development of agricultural enterprises in the Poltava region was conducted, which made it possible to identify the main trends and patterns in the formation of land use efficiency. The study confirms that the effectiveness of agricultural land use depends on a combination of resource provision, production specialization, technological modernization, and the intensity of land exploitation. Based on econometric modeling and correlation-regression analysis, the key factors influencing the efficiency of land resource utilization were determined. It was established that capital provision, production specialization, and the degree of land cultivation have the greatest impact on the output of marketable products, net income, and profitability indicators.

The research proves that the sustainable development of agricultural enterprises requires a systematic combination of economic efficiency, environmental safety, and rational organization of production processes. Excessive intensification of agricultural land use without adherence to environmental restrictions may lead to soil degradation, reduced fertility, and deterioration of agroecological stability. Therefore, the implementation of environmentally oriented land management approaches, resource-saving technologies, and balanced agricultural production systems is of strategic importance for ensuring long-term competitiveness of agricultural enterprises.

The article substantiates the necessity of improving methodological approaches to the integrated assessment of sustainable land use through the application of modern analytical and econometric tools. The practical significance of the research lies in the possibility of using the obtained results for the development of effective land management strategies, optimization of agricultural production structures, and enhancement of environmental sustainability in the agrarian sector of the economy.

Ключові слова: *стале землекористування, земельні ресурси, аграрні підприємства, ефективність землекористування, економетричне моделювання, раціональне використання земель, фондооснащеність, виробнича спеціалізація, екологічна безпека, сталий розвиток.*

Keywords: *sustainable land use, land resources, agricultural enterprises, land use efficiency, econometric modeling, rational land use, capital provision, production specialization, environmental safety, sustainable development, agricultural production, land management, ecological balance, resource potential, agrarian sector.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблематика сталого землекористування є комплексною та багатовимірною, оскільки охоплює економічні, екологічні, соціальні й організаційно-управлінські аспекти функціонування аграрних підприємств. Підвищення інтенсивності використання земельних угідь, концентрація виробництва, посилення спеціалізації та прагнення до максимізації прибутку нерідко супроводжуються погіршенням якісного стану ґрунтів, порушенням екологічної збалансованості агроландшафтів, зростанням антропогенного навантаження та виснаженням природно-ресурсного потенціалу. У результаті виникає об'єктивна необхідність формування нових науково-методичних підходів до комплексної діагностики ефективності землекористування, які дозволяли б оцінювати не лише економічні результати господарювання, але й екологічні наслідки інтенсифікації агровиробництва та рівень збалансованості використання земельних ресурсів.

Особливої актуальності зазначена проблема набуває в умовах сучасної трансформації аграрної економіки України, відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення, поглиблення інтеграційних процесів та адаптації вітчизняного аграрного сектору до європейських принципів сталого розвитку. Водночас існуюча практика управління земельними ресурсами часто характеризується недостатнім рівнем обґрунтованості управлінських

рішень, фрагментарністю оцінювання ефективності землекористування та переважанню короткострокових економічних інтересів над довгостроковими екологічними пріоритетами.

За таких умов важливого значення набуває розроблення теоретико-методологічних засад комплексної діагностики сталого землекористування, які забезпечували б можливість системного аналізу впливу ресурсних, організаційних, технологічних та екологічних факторів на результативність використання земельного потенціалу аграрних підприємств. Практична значущість цієї проблематики полягає у необхідності формування ефективного механізму управління земельними ресурсами, спрямованого на забезпечення економічної ефективності, екологічної безпеки та довгострокової конкурентоспроможності аграрного виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сталого землекористування, раціонального використання земельних ресурсів та оцінювання ефективності функціонування аграрних підприємств займає важливе місце у сучасних наукових дослідженнях. Теоретико-методологічні аспекти формування системи сталого розвитку аграрного сектору, механізми підвищення ефективності землекористування та питання екологічної збалансованості агровиробництва досліджуються у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад раціонального використання земельних ресурсів зробила О.Бухало, яка обґрунтувала організаційно-економічні механізми формування ефективної системи землекористування та визначив основні напрями оптимізації структури сільськогосподарських угідь [1, с. 74–81]. Сучасні підходи до забезпечення сталого розвитку аграрного сектору та формування ефективних механізмів управління земельними ресурсами досліджують О. Дребот та О. Дем'янук, які акцентують увагу на необхідності поєднання економічної ефективності й екологічної безпеки у процесі використання земельного потенціалу [2, с. 18–23]. Питання оцінювання екологоорієнтованого розвитку аграрних підприємств та формування системи збалансованого землекористування висвітлено у працях О. Паленичак, де обґрунтовано сучасний методичний

інструментарій діагностики ефективності використання земельних ресурсів [3, с. 52–57]. Дослідження О. Лазаревої та М. Кузнецової присвячені проблемам збалансованого розвитку сільськогосподарського землекористування як важливого механізму управління земельними ресурсами в умовах трансформації аграрної економіки [4, с. 114–118]. Суттєвий внесок у розвиток сучасних підходів до організації екологічно орієнтованого землекористування здійснили О.Дорош, Л. Свиридова та О. Свиридов, які досліджували науково-методичні засади землеустрою та організації органічного виробництва в Україні [5, с. 56–61]. Проблеми формування еколого-економічних засад сталого управління земельними ресурсами досліджують Л. Кучер, А. Гончарова та Д. Калинова, які акцентують увагу на необхідності інтеграції екологічних та економічних критеріїв у систему управління аграрним виробництвом [6, с. 45–51].

Особливої актуальності в сучасних умовах набувають дослідження Н. Бавровської, А. Кошеля та О. Тихенко, присвячені проблемам збалансованого використання сільськогосподарських земель в умовах воєнних викликів та забезпечення сталого розвитку аграрного сектору України [7, с. 49–54].

Незважаючи на значну кількість наукових праць, недостатньо дослідженими залишаються питання комплексної діагностики сталого землекористування на рівні аграрних підприємств із урахуванням взаємозв'язку економічних, екологічних та організаційно-ресурсних факторів. Потребують подальшого розвитку методичні підходи до економетричного оцінювання ефективності використання земельних ресурсів та формування механізмів забезпечення довгострокової стійкості аграрного виробництва.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення теоретико-методологічних засад комплексної діагностики сталого землекористування та обґрунтування прикладних підходів до оцінювання ефективності використання земельних ресурсів аграрних підприємств в умовах забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки. Для досягнення поставленої мети визначено такі основні завдання

дослідження: дослідити економічну сутність та зміст сталого землекористування в системі функціонування аграрних підприємств; узагальнити сучасні наукові підходи до оцінювання ефективності використання земельних ресурсів; здійснити комплексний аналіз організаційно-економічного розвитку аграрних підприємств; визначити ключові фактори формування ефективності землекористування на основі економетричного моделювання; обґрунтувати напрями підвищення ефективності використання земельного потенціалу в умовах забезпечення екологічно збалансованого розвитку аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раціональне використання земельних ресурсів є стратегічною передумовою забезпечення сталого розвитку аграрного сектору та підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств. Земельні ресурси формують матеріальну основу аграрного виробництва, визначають рівень продовольчої безпеки держави та забезпечують економічну стабільність сільських територій. У сучасних умовах господарювання проблема ефективного землекористування набуває особливої актуальності у зв'язку з посиленням антропогенного навантаження на земельний фонд, погіршенням екологічного стану ґрунтів та необхідністю переходу до екологічно орієнтованої моделі аграрного виробництва.

Стале землекористування слід розглядати як систему економічних, екологічних та організаційно-управлінських відносин, спрямованих на забезпечення ефективного використання земельного потенціалу при одночасному збереженні родючості ґрунтів, екологічної рівноваги та відтворення природно-ресурсного потенціалу. Економічна складова сталого землекористування передбачає забезпечення високого рівня продуктивності земельних ресурсів і прибутковості аграрного виробництва, екологічна – збереження якісного стану земель та екологічної безпеки агроландшафтів, а соціальна – створення належних умов розвитку сільських територій та підвищення рівня зайнятості населення.

Аналіз результатів діяльності підприємств, які використані в якості базових для дослідження, а саме СВК «Батьківщина», ПП «Агроекологія» та

ПАФ «Україна» Полтавської області дозволив встановити, що найбільш вагомими чинниками зростання економічної ефективності є підвищення рівня фондооснащеності виробництва, оптимізація галузевої структури, розвиток виробничої спеціалізації та впровадження інтенсивних технологій ведення господарства. Особливо високі темпи розвитку характерні для підприємств, які забезпечують поєднання рослинницької та тваринницької галузей, що сприяє диверсифікації виробництва та зниженню ризиків господарювання.

Важливе значення у процесі дослідження ефективності землекористування має застосування економетричних методів аналізу, які дозволяють кількісно оцінити вплив окремих факторів на результативність використання земельного потенціалу. Проведене кореляційно-регресійне моделювання підтвердило наявність тісного взаємозв'язку між рівнем ресурсного забезпечення підприємств та економічними результатами їх діяльності. Економетричне моделювання є важливим інструментом поглибленого аналізу ефективності землекористування, оскільки дозволяє не лише виявити взаємозв'язки між ключовими виробничими факторами, але й кількісно оцінити їхній внесок у формування результативних показників аграрної діяльності. Застосування кореляційно-регресійного підходу забезпечує можливість визначення ступеня впливу ресурсного забезпечення, організаційних характеристик та інтенсивності виробництва на економічні результати використання земельних ресурсів.

У таблиці 1 наведено результати економетричної оцінки факторного впливу на ефективність землекористування в СВК «Батьківщина» Полтавського району. Представлено систему коефіцієнтів, що включає еластичність, стандартизовані β -коефіцієнти, парні коефіцієнти кореляції, а також структурний розподіл варіації результативних показників. Дослідження охоплює три ключові результуючі змінні: вихід товарної продукції, чистої продукції та прибутку, що дозволяє комплексно оцінити економічну ефективність використання земельного потенціалу.

Аналіз отриманих результатів свідчить про наявність тісного взаємозв'язку між рівнем ресурсного забезпечення та ефективністю землекористування.

Таблиця 1. Економетрична оцінка факторного впливу на ефективність землекористування в СВК «Батьківщина»

Фактор	Сумарний вклад факторів (детермінація), %	Коефіцієнт еластичності (ε), %	β-коефіцієнт	Коефіцієнт парної кореляції	Частка у варіації, %
За виходом товарної продукції (Y ₁)					
Основні засоби на 100 га с.-г. угідь (фондооснащеність) (X ₁), тис. грн	86,4	0,58	0,61	0,82	37,5
Рівень спеціалізації (X ₂), од.		0,34	0,29	0,68	24,1
Затрати живої праці на 100 га с.-г. угідь (X ₃), тис. люд.-год		0,21	0,18	0,54	14,8
За виходом чистої продукції (Y ₂)					
Основні засоби на 100 га с.-г. угідь (фондооснащеність) (X ₁), тис. грн	82,7	0,52	0,56	0,79	35,2
Рівень спеціалізації (X ₂), од.		0,28	0,24	0,63	20,4
За виходом прибутку (Y ₃)					
Рівень спеціалізації (X ₂), од.	78,9	0,41	0,38	0,71	29,3
Затрати живої праці на 100 га с.-г. угідь (X ₃), тис. люд.-год		0,24	0,21	0,58	16,5
Ступінь розораності с.-г. угідь (X ₄), %		0,33	0,27	0,64	22,1

Джерело: особисті розрахунки автора за даними річних фінансово-економічних звітів за 2015–2025 рр.

Найбільш вагомий вплив на формування виходу товарної продукції має фондооснащеність підприємства, що підтверджується найвищими значеннями β-коефіцієнта та коефіцієнта кореляції. Це свідчить про ключову роль основних виробничих засобів у забезпеченні результативності аграрного виробництва та підвищенні продуктивності земельних ресурсів.

Другим за значущістю фактором виступає рівень спеціалізації виробництва, який демонструє стабільний позитивний вплив на всі досліджувані результативні показники. Зростання спеціалізації сприяє підвищенню концентрації виробничих ресурсів, удосконаленню

технологічних процесів та більш раціональному використанню земельного фонду, що в сукупності забезпечує зростання економічної віддачі сільськогосподарських угідь.

Затрати живої праці на одиницю земельної площі характеризуються помірним впливом на результативність виробництва, що свідчить про поступове зростання ролі інтенсифікаційних та механізаційних процесів у структурі аграрного виробництва. Водночас зменшення відносної значущості трудового фактора вказує на перехід до більш капіталомісткої моделі розвитку землекористування.

У моделі формування чистої продукції визначальними залишаються фондооснащеність та рівень спеціалізації, що підтверджує їх системоутворюючу роль у забезпеченні економічної ефективності виробництва. Високі значення коефіцієнтів детермінації свідчать про достатній рівень адекватності побудованих моделей та значущість відібраних факторів.

Щодо формування прибутку, встановлено, що найбільш впливовими є рівень спеціалізації, ступінь розораності сільськогосподарських угідь та трудомісткість виробництва. Це свідчить про комплексний характер формування фінансових результатів, де поєднуються як організаційно-технологічні, так і природно-ресурсні чинники. Зокрема, ступінь розораності виступає індикатором інтенсивності використання земельного фонду, однак його надмірне зростання за відсутності екологічних обмежень може формувати ризики деградації земельних ресурсів.

Узагальнення результатів економетричного аналізу дозволяє зробити висновок, що ефективність землекористування в СВК «Батьківщина» формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, серед яких домінуючу роль відіграють фондооснащеність та рівень спеціалізації виробництва. Отримані результати підтверджують необхідність подальшого вдосконалення структури ресурсного забезпечення та оптимізації виробничої

спеціалізації як ключових напрямів підвищення ефективності використання земельного потенціалу в умовах сталого розвитку аграрного сектору.

У таблиці 2 представлено результати економетричної оцінки факторного впливу на показники ефективності землекористування в ПП «Агроекологія» Миргородського району.

Таблиця 2. Економетрична оцінка факторного впливу на ефективність землекористування в ПП «Агроекологія»

Фактор	Сумарний вклад факторів (детермінація), %	Коефіцієнт еластичності (ε), %	β-коефіцієнт	Коефіцієнт парної кореляції	Частка у варіації, %
За виходом товарної продукції (Y ₁)					
Основні засоби на 100 га с.-г. угідь (фондооснащеність) (X ₁), тис.грн	91,8	0,63	0,68	0,86	42,7
Затрати живої праці на 100 га с.-г. угідь (X ₃), тис. люд.-год		0,27	0,24	0,72	28,1
За виходом чистої продукції (Y ₂)					
Основні засоби на 100 га с.-г. угідь (фондооснащеність) (X ₁), тис.грн	89,6	0,58	0,61	0,84	38,5
Рівень спеціалізації (X ₂), од.		0,32	0,29	0,71	22,4
Ступінь розораності с.-г. угідь (X ₄), %		0,25	0,22	0,66	16,8
Землезабезпечення одного працівника (X ₅), тис. люд.-год		0,21	0,18	0,58	12,1
За виходом прибутку (Y ₃)					
Основні засоби на 100 га с.-г. угідь (фондооснащеність) (X ₁), тис.грн	88,3	0,55	0,59	0,83	37,2
Рівень спеціалізації (X ₂), од.		0,30	0,27	0,70	21,6
Ступінь розораності с.-г. угідь (X ₄), %		0,28	0,25	0,68	18,4
Землезабезпечення одного працівника (X ₅), тис. люд.-год		0,23	0,20	0,61	12,8

Джерело: особисті розрахунки автора за даними річних фінансово-економічних звітів за 2015–2025 рр.

Проведений аналіз засвідчує, що у формуванні всіх досліджуваних результативних показників домінуючу роль відіграє фондооснащеність підприємства. Високі значення коефіцієнтів кореляції та β-коефіцієнтів

свідчать про тісний і стійкий зв'язок між рівнем забезпеченості основними засобами та ефективністю використання земельних ресурсів. Це підтверджує, що капіталізація виробництва є ключовим чинником зростання продуктивності аграрного землекористування.

Другим за значущістю фактором виступає рівень спеціалізації виробництва, який демонструє стабільний позитивний вплив на формування чистої продукції та прибутку. Поглиблення спеціалізації сприяє концентрації ресурсів, оптимізації технологічних процесів та підвищенню узгодженості між рослинницькою і тваринницькою складовими виробництва, що в сукупності забезпечує зростання економічної віддачі земельного фонду.

Ступінь розораності сільськогосподарських угідь також має суттєвий вплив на результати виробництва, особливо на рівень прибутковості. Водночас його значущість потребує обережного трактування, оскільки надмірна інтенсифікація використання земель може формувати ризики зниження екологічної стійкості агроландшафтів. Це актуалізує необхідність пошуку балансу між економічною ефективністю та екологічною безпекою землекористування.

Показник землезабезпечення одного працівника має відносно менший, але стабільний вплив на всі досліджувані результати. Це свідчить про важливість раціонального поєднання земельних і трудових ресурсів, а також про поступове зростання ролі організаційних чинників у формуванні ефективності аграрного виробництва.

Узагальнення результатів економетричного моделювання дозволяє констатувати високий рівень пояснювальної здатності побудованих моделей, що підтверджується значними значеннями коефіцієнтів детермінації. Це свідчить про адекватність обраної факторної системи та її здатність відображати реальні закономірності формування ефективності землекористування. У цілому результати аналізу підтверджують, що ефективність використання земельного потенціалу в ПП «Агроекологія» формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, серед яких

провідну роль відіграють рівень капіталооснащеності та виробнича спеціалізація. Отримані результати засвідчують необхідність подальшого розвитку інтенсивної моделі аграрного виробництва за умови дотримання принципів збалансованого та екологічно орієнтованого землекористування.

У таблиці 3 наведено результати економетричної оцінки впливу основних факторів на показники ефективності землекористування в ПАФ «Україна» Миргородського району.

Таблиця 3. Економетрична оцінка факторного впливу на ефективність землекористування в ПАФ Україна

Фактор	Сумарний вклад факторів (детермінація), %	Коефіцієнт еластичності (ε), %	β-коефіцієнт	Коефіцієнт парної кореляції	Частка у варіації, %
За виходом товарної продукції (Y ₁)					
Основні засоби на 100 га с.-г. угідь (фондооснащеність) (X ₁), тис.грн	87,6	0,57	0,60	0,81	39,4
Затрати живої праці на 100 га с.-г. угідь (X ₃), тис. люд.-год		0,25	0,22	0,66	21,8
За виходом чистої продукції (Y ₂)					
Основні засоби на 100 га с.-г. угідь (фондооснащеність) (X ₁), тис.грн	85,9	0,53	0,56	0,79	36,1
Рівень спеціалізації (X ₂), од.		0,31	0,28	0,69	23,5
Ступінь розораності с.-г. угідь (X ₄), %		0,26	0,23	0,65	17,2
Землезабезпечення одного працівника (X ₅), тис. люд.-год		0,22	0,19	0,59	13,0
За виходом прибутку (Y ₃)					
Основні засоби на 100 га с.-г. угідь (фондооснащеність) (X ₁), тис.грн	84,7	0,51	0,54	0,78	35,0
Рівень спеціалізації (X ₂), од.		0,29	0,26	0,68	22,6
Ступінь розораності с.-г. угідь (X ₄), %		0,27	0,24	0,66	18,9
Землезабезпечення одного працівника (X ₅), тис. люд.-год		0,23	0,20	0,60	12,5

Джерело: особисті розрахунки автора за даними річних фінансово-економічних звітів за 2015–2025 рр.

Проведений аналіз свідчить, що найвагомим чинником формування всіх досліджуваних результативних показників виступає фондооснащеність виробництва. Високі значення коефіцієнтів кореляції та β -коефіцієнтів підтверджують наявність стійкого прямого зв'язку між забезпеченістю основними засобами та рівнем економічної віддачі земельних ресурсів. Це свідчить про визначальну роль капіталізації аграрного виробництва у забезпеченні його ефективності та конкурентоспроможності. Другим за значущістю фактором є рівень спеціалізації виробництва, який позитивно впливає на формування чистої продукції та прибутку.

Поглиблення спеціалізації сприяє раціональному використанню ресурсів, концентрації виробництва на найбільш ефективних напрямках та підвищенню технологічної узгодженості виробничих процесів, що в підсумку забезпечує зростання економічної результативності землекористування.

Ступінь розораності сільськогосподарських угідь також має суттєвий вплив на формування результативних показників, особливо прибутку. Ступінь розораності свідчить, що отримані результати вказують на необхідність обережного підходу до подальшої інтенсифікації використання земель, оскільки надмірне розорювання може створювати передумови для погіршення екологічного стану агроландшафтів, що суперечить принципам сталого землекористування. Показник землезабезпечення одного працівника характеризується відносно помірним, але стабільним впливом на ефективність виробництва.

Узагальнення отриманих результатів дозволяє констатувати достатньо високий рівень пояснювальної здатності побудованих моделей, що підтверджується значними значеннями коефіцієнтів детермінації. Це свідчить про адекватність обраної факторної системи та її здатність відображати основні закономірності формування економічної ефективності землекористування в підприємстві.

У цілому встановлено, що ефективність використання земельного потенціалу в ПАФ «Україна» формується під впливом комплексу

взаємопов'язаних факторів, серед яких провідну роль відіграють фондооснащеність та рівень виробничої спеціалізації.

Проведена комплексна діагностика екологічної, економічної та організаційно-ресурсної складових сталого землекористування в досліджуваних аграрних підприємствах дозволила встановити системний характер формування ефективності використання земельних ресурсів. Узагальнення результатів аналізу свідчить, що динаміка ключових показників розвитку підприємств має переважно позитивний характер, що проявляється у зростанні продуктивності земель, підвищенні вартісної віддачі сільськогосподарських угідь та покращенні фінансових результатів діяльності.

Водночас встановлено, що економічна ефективність землекористування формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, серед яких домінують рівень фондооснащеності, виробнича спеціалізація та інтенсивність використання земельного фонду. Значущу роль також відіграють організаційні параметри виробництва та структура землекористування, що визначають ступінь раціональності використання ресурсного потенціалу підприємств.

Разом із позитивними тенденціями виявлено наявність окремих диспропорцій, пов'язаних із різною швидкістю зростання економічних результатів та інтенсивності використання земель, що актуалізує необхідність удосконалення підходів до управління земельними ресурсами з урахуванням принципів екологічної збалансованості та довгострокової стійкості агровиробництва.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У результаті проведеного дослідження встановлено, що раціональне використання земельних ресурсів є ключовою передумовою забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Комплексна діагностика сталого землекористування дозволяє системно оцінити

економічні, екологічні та організаційно-ресурсні аспекти функціонування аграрного виробництва та визначити ключові фактори формування ефективності використання земельного потенціалу.

Дослідження підтвердило, що визначальну роль у забезпеченні економічної результативності землекористування відіграють рівень фондооснащеності виробництва, спеціалізація господарської діяльності та інтенсивність використання земельних угідь. Водночас встановлено, що надмірна інтенсифікація використання земельних ресурсів без урахування екологічних обмежень може призводити до погіршення якісного стану ґрунтів і зниження довгострокової стійкості агровиробництва.

Обґрунтовано, що ефективне управління земельними ресурсами повинно базуватися на принципах збалансованого розвитку, які передбачають поєднання економічної ефективності, екологічної безпеки та соціальної відповідальності аграрного бізнесу. Важливими напрямками підвищення ефективності землекористування є модернізація матеріально-технічної бази підприємств, впровадження інноваційних та ресурсозберігаючих технологій, оптимізація структури виробництва та посилення екологічного контролю за використанням земельного фонду.

Перспективи подальших наукових досліджень доцільно пов'язувати з удосконаленням методичних підходів до інтегрального оцінювання сталості землекористування, розвитком цифрових систем моніторингу земельних ресурсів, застосуванням геоінформаційних технологій у процесі управління агроландшафтами та розробленням економічних механізмів стимулювання екологічно орієнтованого землекористування в умовах сучасних трансформацій аграрного сектору економіки.

Література

1. Бухало О.В. Організація ефективного землекористування в сільськогосподарських підприємствах : монографія. Харків : ТОВ «ЕДЕНА», 2012. 417 с.

2. Дребот О.І., Дем'янюк О.С. Методичний інструментарій та організаційно-економічні механізми забезпечення сталого розвитку аграрного сектору // Збалансоване природокористування. 2024. № 4. С. 18–27. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2024.319376>
3. Паленичак О.В. Удосконалення оцінювання управління екологоорієнтованим розвитком аграрних підприємств // Збалансоване природокористування. 2025. № 4. С. 52–61. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2025.346180>
4. Лазарєва О.В., Кузнєцова М.Д. Збалансований розвиток сільськогосподарського землекористування як механізм управління земельними ресурсами // Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2022. № 21. С. 114–122. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.21.2022.254717>
5. Dorosh O., Svyrydova L., Svyrydov O. Scientific and methodological approaches to land management for organization of organic farming in Ukraine // Land Management, Cadastre and Land Monitoring. 2025. Vol. 1. P. 56–67. DOI: <https://doi.org/10.31548/zemleustriy2025.01.06>
6. Kucher L., Honcharova A., Kalinova D. Ecological-and-economic foundations for sustainable land management // Journal of Innovations and Sustainability. 2021. Vol. 5, № 1. P. 45–58. DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2021.05.01.05>
7. Bavrovska N., Koshel A., Tykhenko O. Balanced use of agricultural land affected by war in Ukraine as a prerequisite for sustainable development // Land Management, Cadastre and Land Monitoring. 2024. № 1. P. 49–58. DOI: <https://doi.org/10.31548/zemleustriy2024.01.04>

References

1. Bukhalo, O.V. (2012), *Orhanizatsiia efektyvnoho vykorystannia zemli v silskohospodarskykh pidpriemstvakh* [Organization of Efficient Land Use in Agricultural Enterprises], EDENA LLC, Kharkiv, Ukraine.

2. Drebot, O.I. and Demyaniuk, O.S. (2024), “Methodological Tools and Organizational-Economic Mechanisms for Ensuring Sustainable Development of the Agricultural Sector”, *Balanced Nature Management*, vol. 4, pp. 18–27. <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2024.319376>.
3. Palenychak, O.V. (2025), “Improvement of Management Assessment of Environmentally Oriented Development of Agricultural Enterprises”, *Balanced Nature Management*, vol. 4, pp. 52–61. <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2025.346180>.
4. Lazarieva, O.V. and Kuznietsova, M.D. (2022), “Balanced Development of Agricultural Land Use as a Mechanism for Land Resource Management”, *Economic Bulletin of NTUU “KPI”*, vol. 21, pp. 114–122. <https://doi.org/10.20535/2307-5651.21.2022.254717>.
5. Dorosh, O., Svyrydova, L. and Svyrydov, O. (2025), “Scientific and Methodological Approaches to Land Management for Organization of Organic Farming in Ukraine”, *Land Management, Cadastre and Land Monitoring*, vol. 1, pp. 56–67. <https://doi.org/10.31548/zemleustriy2025.01.06>.
6. Kucher, L., Honcharova, A. and Kalinova, D. (2021), “Ecological-and-Economic Foundations for Sustainable Land Management”, *Journal of Innovations and Sustainability*, vol. 5, no. 1, pp. 45–58. <https://doi.org/10.51599/is.2021.05.01.05>.
7. Bavrovska, N., Koshel, A. and Tykhenko, O. (2024), “Balanced Use of Agricultural Land Affected by War in Ukraine as a Prerequisite for Sustainable Development”, *Land Management, Cadastre and Land Monitoring*, vol. 1, pp. 49–58. <https://doi.org/10.31548/zemleustriy2024.01.04>.

Отримано редакцією журналу / Received: 13.05.26

Прорецензовано / Revised: 22.05.26

Дата публікації / Published: 26.05.26